

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
معاونت پژوهش

عنوان :

بررسی خطاب های قرآن به پیامبر (ص)

از منظر تفسیر المیزان

استاد راهنما

حجه الاسلام والمسلمین حمید الهی دوست

پژوهشگر

زهره عنایتی خرزوقی

۱۳۹۴

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
معاونت پژوهش

عنوان :

بررسی خطاب های قرآن به پیامبر (ص)

از منظر تفسیر المیزان

استاد راهنما

حجه الاسلام والمسلمین حمید الهی دوست

پژوهشگر

زهره عنایتی خرزوقی

۱۳۹۴

تحمیدیه

حمد و سپاس پروردگار را که درهای معرفت را به روی ما گشوده و با هدایت ربوبیش ما را
از ذلت رهانید و به اوج لذت رساند.

ستایش خداوندی را که برنهان و آشکار ما آگاه است وهو العليم الخبير .

سپاس خداوندی را که مرا مورد لطف و عنایت خویش قرار داد تا بتوانم قطره ای از این

دریای بیکران را برگیرم و لذت اندیشیدن در آیات خود را به من عطا کرد.

تقديم به

كريم اهل بيت وغريب مدينه

امام حسن مجتبى (عليه السلام)

نتیجه نهایی

با توجه به مفهوم خطاب در لغت و قرآن کریم می توان گفت از این ماده به معنای متوجه ساختن سخن ، سمت دیگران برای فهماندن مطالب خواه به یک فرد معین و یا از طریق شخص معین به عده ای غیر معین به کار می رود، از این رو گستره ی معنایی وسیعی پیدا می کند . ضرب المثل معروف « به درب می گویند تا دیوار بشنود» نیز یکی از همین معانی است . در قرآن کریم وبه ویژه در سوره های مکی بیشتر خطاب های تمجید گرایانه و احترام آمیز خداوند به صورت تایید ، دلداری ، دلگرمی و یاری حضرت بوده به طوری که ایشان را در احتجاج ها و ابلاغ پیام الهی تقویت کند و گاهی هم ایشان را مدح کرده است . بسیاری از آیات ، خطاب مستقیم پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) بدون مدح یا نکوهش است به دلیل این که ایشان مخاطب اصلی وحی هستند . در بسیاری از مواقع مردم یا قدرت تحلیل ندارند و یا به دلیل مشرک و منافق بودن شایستگی خطاب را ندارند . از این رو خداوند به رسولش فرموده به آنان بگو ... با این خطاب ، مردم اعتماد به وحی، و الهی بودن آن پیدا می کنند . گاهی هم به دلیل احتجاج علیه معاندان و یا دلداری حضرت به ادامه ی مسیر رسالت است .

با بررسی نظر علامه ذیل آیات عتاب آمیز یا تهدید گونه میتوان گفت ابتدا علامه طبق شیوهی اغلب مفسران این گونه خطاب های قرآنی پیامبر (صلی الله علیه وآله) را از باب ضرب المثل معروف «ایاک اعنی واسمعی یا جاره » مخاطب اصلی این خطاب ها را امت ایشان می داند . اما بعد از تبیین مفهوم گناه و غفران و شخصیت پیامبران تغییر مبنا داده اند و ذیل آیه ۶۵ زمر مبنای دوم خود را بیان کرده و دیدگاه مشهور را توجیه می کنند. با توجه به بعد بشری حضرت ، مانند سایر مکلفان مورد خطاب حقیقی قرار گرفته اند ولی به دلیل دارا بودن نیروی عصمت دچار خطا

وانحراف نشده اند. و آنچه قبلا گفته شد در مورد ضرب المثل معروف «ایاک اعنی واسمعی یا جاره» به این معنا است که وقتی صحیح باشد تکلیف به کسی بکنیم که هم قادر به ترک وهم قادر به اطاعت است، اگر به کسی که حتما اطاعت می کند خطاب شود اثر بیشتری دارد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۱. آلوسی ، سید محمود ، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم ، علی عبد الباری عطیه ، اول ، بیروت ، دار الکتب العلمیه ، ۱۴۱۵ق .
۲. ابوحیان ، محمد ابن یوسف ، صدقی محمد جلیل ، اول ، بیروت ، دارالفکر ، ۱۴۲۰ق .
۳. ابن عطیه اندلسی ، عبد الحق ابن غالب ، المحرر الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز ، عبد السلام عبد الشافی محمد ، اول ، بیروت ، دار الکتب العلمیه ، ۱۴۲۲ق .
۴. ابوالفتوح رازی ، حسین ابن علی ، روض الجنان و روح البیان ، محمد جعفر یاحقی ، محمد مهدی ناصح ، اول ، مشهد ، بنیاد پژوهش های آستان قدس ، ۱۴۰۸ق .
۵. الزرکشی ، محمد ابن عبدالله ، البرهان فی علوم القرآن ، ۴جلد ، بیروت ، دارالمعرفه ، ۱۴۱۰ق .
۶. ابیاری ، ابراهیم ، الموسوعه القرآنیه ، ۱۱جلد ، بی جا ، موسسه سجل العرب ، ۱۴۰۵ق .
۷. ابن فارس ، ابوالحسین ، معجم مقاییس اللغه ، بی جا ، مکتب الاعلام الاسلامی ، ۱۴۰۴ق .
۸. العموش ، خلود ، الخطاب القرآنی ، اول ، الاردن ، عالم الکتب الحدیث ، ۱۴۲۶ق .
۹. بیضاوی ، عبد الرحمن ابن محمد ، انوار التنزیل واسرار التاویل ، محمد عبدالرحمن المرعشی ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربی ، ۱۴۱۸ق .
۱۰. ثعالبی ، عبد الرحمن ابن محمد ، جواهر الحسان ، شیخ محمد علی معوض ، شیخ عادل احمد عبد الموجود ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربی ، ۱۴۱۸ق .
۱۱. جوادی آملی ، عبدالله ، تسنیم ، حسن واعظی محمدی ، علی اسلامی ، دوم ، قم ، مرکز نشر اسراء ، ۱۳۸۵ش .

۱۲. حسینی شیرازی ، سید محمد ، تقریب القرآن الی الاذهان ، اول ، بیروت ، بی جا ، ۱۴۲۴ق .
۱۳. راغب اصفهانی ، حسین ابن محمد ، مفردات الفاظ قرآن ، صفوان عدنان داوودی ، اول ، بیروت ، دار العلم ، ۱۴۱۲ق .
۱۴. زمخشری ، محمود ، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل ، سوم ، بیروت ، دارالکتب العربی ، ۱۴۰۷ق .
۱۵. سیوطی ، جلال‌الدین ، الاتقان فی علوم القرآن ، ۲جلد ، دوم ، بیروت ، دارالکتب العربی ، ۱۴۲۱ق .
۱۶. طباطبائی ، محمدحسین ، المیزان فی تفسیر القرآن ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی جامعہ مدرسین حوزه علمیه قم ، ۱۴۱۷ق .
۱۷. طیب ، عبدالحسین ، اطیب البیان ، اول ، تهران ، انتشارات اسلامیہ ، ۱۳۷۸ش .
۱۸. طبرسی ، فضل بن حسن ، مجمع البیان فی تفسیر القرآن ، سوم ، تهران ، انتشارات ناصر خسرو ، ۱۳۷۲ش .
۱۹. طوسی ، محمد ابن حسن ، التبیان فی تفسیر القرآن ، احمد قصیر عاملی ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربی ، بی تا .
۲۰. فراهیدی ، خلیل ابن احمد ، کتاب العین ، دوم ، قم ، انتشارات هجرت ، ۱۴۱۰ق .
۲۱. فضل الله ، سید محمد حسین ، تفسیر من وحی القرآن ، دوم ، بیروت ، دار الملائک للطباعه والنشر ، ۱۴۱۹ق .
۲۲. فقهی محمد هادی ، سنن النبی صل الله علیه وآله با ترجمه ، ۱جلد ، هفتم ، تهران ، کتاب فروشی اسلامیہ ، ۱۳۷۸ش .

۲۳. فیض کاشانی ، ملا محسن ، تفسیر الصافی ، حسین اعلمی ، دوم ، تهران ، انتشارات صدر، ۱۴۱۵ق .

۲۴.، الاصفی فی تفسیر القرآن ، محمد حسین درایتی ، محمد رضا نعمتی ، اول، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی ، ۱۴۱۸ ق .

۲۵. قاسمی ، محمد جواد ، خطابات و فرهنگ مخاطبه ، اول ، اصفهان ، ادب امروز ، ۱۳۸۹ش.

۲۶. کلینی ، محمد ابن یعقوب ، اصول کافی ، دوم ، تهران ، انتشارات اسلامیة ۱۳۶۲ش .

۲۷. مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، اول ، تهران ، دار الکتب الاسلامیه ، ۱۳۷۴ ش .

۲۸.، الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل ، اول ، قم ، مدرسه امام علی ابن ابی طالب ، ۱۴۲۱ق.

۲۹. مشهدی قمی ، محمد ابن محمد رضا ، کنز الدقائق و بحر الغرائب ، اول ، تهران وزارت ارشاد اسلامی ، ۱۳۶۸ش.

۳۰. مجلسی ، محمد باقر ، بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار ، ۴۲ جلد ، تهران ، انتشارات اسلامیة ، بی تا .

۳۱. مصطفوی،حسن ، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، سوم ، بیروت-لندن -قاهره ، دار الکتب العلمیه، ۱۴۳۰ق.